

(I-II, Fas 1322/1904; muhtevası için bk. Hasan Cellâb, s. 218-223; eser için yazılan takrizler için bk. *el-İlâm*, I, 29-56), daha sonra Ahmed Mütefekkir bu nüsha ile el-Hizânetü'l-Haseniyye'deki yazmayı esas alarak eseri yeniden yayımlamıştır (I-II, Merakeş 1431/2010). Fas'ta basılan eserlere dair bibliyografik kaynaklarda (bk. bibl.) kitabın taş baskısının 1322 yılında yapıldığı kaydedilmekle birlikte müellif bu tarihi 1326 olarak zikretmiştir (*el-İlâm*, I, 56; ayrıca bk. *el-İlâm*, Hasan Cellâb'ın girişi, XI, 9). Eserde yer alan bilgiler *el-İlâm*'da da tekrarlanmıştır. **3. Cevâhuru elmâs fî terâcimi men ismuhü'l-Abbâs** (nşr. Ahmed Mütefekkir, Merakeş 1433/2012). **4. Târîhu şevreti (Risâle fi) 'ş-Şeyh Ahmed el-Heybe b. eş-Şeyh Muhammed Muştafa Mâ'il'ayneyn.** Kettâniyye Kütüphanesi'nde bulunan nüshası bu kütüphanenin Rabat Umumi Kütüphanesi'ne nakliyle oraya geçmiştir (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delil*, I, 212). **5. er-Risâletü'l-muhtaşara.** Merakeş evliyasının doğum ve ölüm tarihleri, Merakeş'e gelenlerin geliş sebepleri, şehrin zâviyeleri ve mescidleriyle ilgili muhtasar bir eserdir (a.g.e., I, 49). **6. el-Ecvibetü'l-fıkhîyye ma'a'l-aḥkâmi'l-müsecccele.** Kadılık görevi sırasında verdiği kararları içeren eser dört cilt olup bir nüshasının çocuklarının elinde olduğu kaydedilir. Henüz yayımlanmamış olan eserleri de şunlardır: *el-İmtâ' bi-hükmi'l-ikṭâ'*, *Hâşiye 'alâ Şaḥîhi Müslim, Dîvânü şî'r*, *Şerhu Manzûmeti's-Sultân Mevlây 'Abdilḥafîz li-Cem'î'l-cevâmi'*, *el-Ḳazâ' 'ale'l-İslâm bi-yedi ebnâ'ih.*

BİBLİYOGRAFYA :

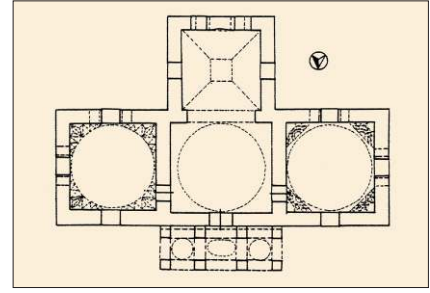
İfrenî, *Dürrü'l-ḥicâl fî menâkıbi seb'ati ricâl* (nşr. Hasan Cellâb), Merakeş 1421/2000, neşredenin girişi, s. 19-20, 96, dipnot 139; Abbas b. İbrâhim, *el-İlâm*, I, 19-20, 28-56, 140; VII, 111, 113, 114, 155, 159, 190, 207, 209; ayrıca bk.

neşredenin girişi, I, "d-yv"; ayrıca bk. Hasan Cellâb'ın girişi, XI, 5-16; Serkis, *Mu'cem*, II, 1724; Muhammed Dâvûd, *Târîhu Tıtvân*, Tıtvân 1379/1959, I, 33; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'errihi'l-Mağribi'l-aḫşâ*, Dârülbeyzâ 1960-65, I, 32-33, 49, 212; II, 417; a.mlf., *İthâfû'l-mü'tâlif bi-vefeyâti a'lâmi'l-ḳarni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, II, 569; a.mlf., *Sellü'n-nişâl li'n-niḳâl bi'l-eşyâh ve ehli'l-kemâl: Fihrisü'ş-şüyûh* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, s. 173-174; Ahmed el-Miknâsi, *Ehemmü meşâdiri't-târîh ve't-terceme fi'l-Mağrib*, Tıtvân 1963, s. 21; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 265-266; Cîrârî, *et-Te'tlif ve neḫdatühü bi'l-Mağrib fi'l-ḳarni'l-ḳiṣrîn min 1900 ilâ 1972*, Rabat 1406/1985, s. 321-323; Fevzi Abdürrezzâk, *el-Maṭbû'âtü'l-ḫaceriyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1406/1986, s. 28; İdrîs b. el-Mâhi el-İdrîsi el-Kaytûni, *Mu'cemü'l-maṭbû'âti'l-Mağribiyye*, Selâ 1988, s. 12; Hasan Cellâb, *Mezâhiru te'siri şüfiyyeti Merrâküş fi'l-taṣavvufi'l-Mağribi*, Merakeş 1994, s. 14, 28, 218-223; İbrâhim el-Vâfi, *ed-Dirâsâtü'l-Ḳur'âniyye bi'l-Mağrib fi'l-ḳarni'r-râbi'* 'aşer el-ḫicri, Dârülbeyzâ 1420/1999, s. 272-274; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizâneti'l-Haseniyye*, Rabat 1421/2000, I, 74-75, 86-87; Muhammed el-Kâdirî – Muhammed Melşûş, *Fihrisü'l-maṭbû'âti'l-ḫaceriyyeti'l-Mağribiyye*, Dârülbeyzâ 2004, s. 207-208; Ahmed Mütefekkir, "İbn İbrâhim, 'Abbâs", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1410/1989, I, 84-85; a.mlf., "es-Simlâli, el-Ḳâḏi 'Abbâs b. Muhammed", *Mv.AU*, XIII, 282-284; *Mevsû'atü a'lâmi'l-Mağrib* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1996, IX, 3339-3340. AHMET ÖZEL

SİNAN BEY ZÂVİYESİ

Geyve'de
XV. yüzyılın ortalarında
inşa edilen zâviye.

Sakarya ilinin Geyve ilçesinin merkezinde yer alan binanın inşa kitâbesi ve vakfiyesi yoktur. XVIII. yüzyıl arşiv kayıtlarına dayanarak bânisinin Sinan Bey olduğu kabul edilmektedir. Sinan Bey'in yapının hazîresindeki mezarına ait celî sülüs mezar taşında 883 yılının Şâban ayı ortalarında

Sinan Bey Zâviyesi'nin planı

(Kasım 1478) vefat ettiği kaydından, bu tarihten daha önce inşa edildiği öngörülmür. Mimari özellikleri buna uygun olduğu gibi hazîrede bulunan mezar taşlarındaki tarihler de bu durumu teyit etmektedir. Yerli halk yapıyı daha çok Elvan Bey'in adıyla anarsa da bu doğru değildir. Sultan I. Mehmed'in çaşnigîri ve imrahoru Elvan Bey'in oğlu olan Sinan Bey'in kimliğiyle ilgili de fazla bilgi yoktur. Günümüze kadar binanın onarımlar geçirdiği ve yapıya birtakım ilâvelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Onarımlardan biri, Sultan II. Mustafa'nın Rebülevvel 1108 (Ekim 1696) tarihli fermanı üzerine Bostancıbaşı Mustafa Ağa tarafından gerçekleştirilmiştir. Binaının önündeki revakın kemer aralarına konulmuş nesih yazılı iki mermer kitâbeden bu mekânın binaya 1159 (1746) yılında eklenmiş olduğu anlaşılır. Restorasyon öncesinde mihrabın üzerine yazılmış olan 1280 (1863-64) tarihi de bir başka tamirata ait olmalıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında belediyenin malzeme ambarı olarak kullanılan yapı 1968-1969'da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Yakın zamana kadar ilçenin halk kütüphanesi olan yapının 2013'te onaylanan restorasyon projesi kapsamında onarıldıktan sonra etnografya müzesi olarak kullanılması tasarlanmışsa da projeye henüz başlanmamıştır.

Tabhâneli yapıların önemli örneklerinden biri olan Sinan Bey Zâviyesi ana eksen üzerinde birbirini izleyen, biri kubbe, diğeri aynalı tonozla örtülü iki ayrı mekânın oluşturduğu merkezî bölümler giriş sofası ve iki yandan bağlantılı odalardan meydana gelir. Kuzey cephesinde yer alan elemesine dikkârtgen planlı revak bu tipin diğer örneklerinden çok farklıdır. Oldukça dar boyutlardaki bu kısım, pâyelerin üstüne atılan dairevî kemerler üzerine kubbeli to-

Sinan Bey
Zâviyesi –
Geyve /
Adapazarı

nozlarla örtülü üç bölümden oluşur. Ana binayla olan bağlantısında organik uyumsuzluklar ve oran bozukluğu gösteren bu bölüm geç bir tarihte ilâve edildiğini belli eder. Ön sofanın üzeri sekizgen bir kasnağın üstüne oturan mukarnaslı bir kubbeyle örtülüdür. Geniş Bursa kemeriyle bu mekândan ayrılan ibadet mekânı alçak bir sekıyla yükseltilmiştir. Üzeri aynalı bir tonozla örtülü olan bu bölümün kible duvarının ortasındaki mihrap yarı silindirik bir niş halindedir. Tabhâne odalarından sağdaki mukarnaslı bir kubbeye sahiptir. Soldaki ise geçişleri dekoratif Türk üçgenleriyle sağlanan bir kubbe ile örtülüdür. Her iki kubbenin de sekizgen sağır kasnakları vardır. Kanatlardaki odaların ocakları ortadan kaldırılmışsa da yüksek bacaları halen mevcuttur. Masif duvarları üzerine iki sıra halinde açılan pencereler yapının içini yeterince aydınlatmaktadır.

Kesme taş ve tuğla kullanılarak inşa edilen yapının dış cephelerinde bazı basit süslemelere rastlanılır. Tuğlanın enine, boyuna ve yassı konumlarda kullanılması ile oluşturulan bu süslemeler giriş cephesindeki dikdörtgen nişlerin içinde ve yan kanatların pencere alınlıklarında bulunur. Duvarları sıvanmış olduğundan yapının içi son derece sade görünümündedir. Mihrap kubbesi ve duvarında bitkisel desenli basit kalem işi bezemeler görülür. Yapının arka kısmında güneybatı köşede yer alan hazîre oldukça bakımsız bir haldedir. Sinan Bey'in buradaki mezarının baş ucu taşı girift dallar ve rûmîlerle taçlandırılmıştır. Hazîredeki mezar taşlarından bir kısmı ilçenin başka yerlerinden buraya taşınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *Seyahatnâme* (trc. A. Sait Aykut), İstanbul 2004, I, 432; *Sakarya İl Yıllığı 1967*, İstanbul 1970, s. 123; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi III*, s. 275-278, şekil 461-469; Yıldız Demiriz, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, İstanbul 1979, s. 564-565, rs. 600-601; Yusuf Çetin, *Sakarya'da Türk Mimari Eserleri*, Adapazarı 2008, s. 117-130, rs. 53-65; Semavi Eyice, "Bursa ve Çevresinde Türk Sanatı", *TTOK Belleteni*, sy. 239 (1941), s. 4; a.mlf., "Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII/1-2 (1963), s. 34, plan 9.

ENİS KARAKAYA

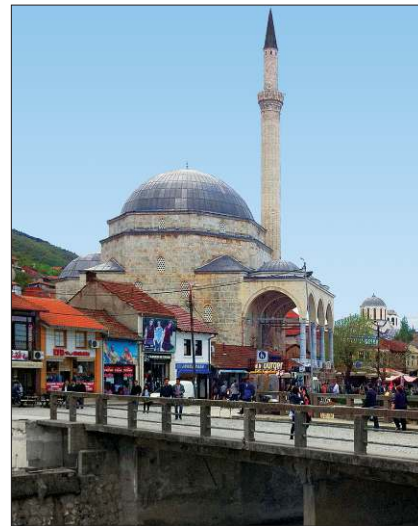
SİNAN PAŞA CAMİİ

Kosova Prizren'de
XVII. yüzyıla ait en büyük cami.

Prizren'in güneydoğusunda Bistriça (Bistritsa) nehrinin sol kıyısında Şadırvan diye anılan kesimde yer almaktadır. Kale-nin bulunduğu tepenin eteğindeki ze-

minden yüksekliği yaklaşık 2,5 m. olan bir yükseltinin üzerinde olması ve uzun minaresiyle şehrin silüetine hâkim bir yapıdır. Caminin bânisi olan Sofu lakaplı, Arnavut asıllı Sinan Paşa, Luma nahiyesine bağlı Vila köyünde doğdu. Hayatına dair bilgi veren kaynaklara göre (Naîmâ, I, 194, 333; *Sicill-i Osmânî*, III, 111-112) İstanbul'a geldikten sonra İstanbul ağalığı ve sekbanbaşılık yaptı, 998'de (1590) ikinci mirâhur ve ardından kul kâhyası oldu. Ertesi yıl tayin edildiği Budin beylerbeyliği görevini on beş ay kadar sürdürdü. 1003 (1594-95) yılında Kars, 1004 (1595-96) yılında Erzurum beylerbeyliğinde bulundu. Eğri Kalesi'nin fethini müteakip 1005'te (1596-97) Eğri beylerbeyliğine tayin edildi. Kanije Kalesi'nin ele geçirilmesi üzerine 1009 (1600-1601) yılında Bosna beylerbeyliğine getirildi. 1012'de (1603-1604) vezirlik makamına yükseltilerek İstanbul'a çağırıldı. Bir yıl sonra Sadrazam Malkoçoğlu Yavuz Ali Paşa'nın Avusturya seferine çıkması üzerine sadece altı gün süren sadâret kaymakamlığı yaptı. Aynı durum Vezîriâzam Lala Mehmed Paşa'nın Estergon'a seferi sırasında da yaşandı, 1014 (1605) yılında sadâreti temsil etti. Sinan Paşa 1016'da (1607) ikinci defa Bosna ve ertesi yıl Şam beylerbeyliğine tayin edildi. Caminin yapımının tamamlandığı 1024'te (1615) İstanbul yolunda Rodosto / Rodosçuk (Tekirdağ) yakınlarında vefatı üzerine naaşının Gelibolu'ya götürülerek bir türbeye gömüldüğü Prizren'deki Rus başkonsolosu İvan Yastrebov tarafından

Sinan Paşa Camii – Prizren / Kosova

ileri sürülmüştür (Özergin v.dğr., sy. 7 [1968], s. 82).

Caminin yapımıyla ilgili yazılı bir belge mevcut değildir. Binanın cümle kapısı üzerindeki dikdörtgen biçimli yuvanın içinde olması gereken taş kitâbe günümüze ulaşmamıştır. Bu kitâbe büyük ihtimalle 1939'dan önceki tahribat sırasında yerinden sökülerek yok edilmiştir. Mihrabin yuvarı kısmında duvara yağlı boya ile sağlı sollu yazılan kitâbeler caminin bânisiyle inşa tarihini vermektedir. Bu kayıtlar her ne kadar XIX. yüzyılda yapının içi bezenirken yazılmışsa da doğruluğundan şüphe edilmemektedir. Kitâbelerden sağdakinde caminin Sinan Paşa'nın hayratı olduğu belirtilmekte, soldakinde ise 1024 (1615) tarihi bulunmaktadır. Buradaki "misâl-i cennet" ibaresi de ebcedle aynı tarihi verir. Yapı için süslenmesi caminin inşasından on üç yıl sonra 1038 (1628-29) yılında gerçekleştirilmiştir. Cami duvarının iç yüzündeki alt siva katmanında bulunan 1096 (1685) tarihi yapının inşa tarihinden yetmiş iki yıl sonra onarıldığını ortaya koyar. Prizren Tarihî Eserleri Koruma Kurumu tarafından 1971'de yapılan bir incelemede binanın kuzey trompunda varlığı tesbit edilen 1281 (1864-65) kaydı yapının örtü sisteminin bu tarihte tamir edildiğini gösterir.

1912 yılına kadar cami olarak kullanılan yapı Balkan Savaşı'nda Sırp işgali esnasında cephanelik haline getirildi ve 29 Kasım 1915 tarihindeki bir patlama sonucunda yapının içinde, kapı ve pencerelerinde tahribat meydana geldi. II. Dünya Savaşı yıllarında kapalı kaldı. 1948'de kültürel miras olarak tescil edilip koruma altına alınan binada 1952'de bir restorasyon gerçekleştirildi. 1968'de de Şark El Yazmaları Müzesi haline getirildi. Camide ciddi anlamdaki ilk restorasyon ve izolasyon çalışması 1972'de yapıldı. 1991 yılına kadar süren bu çalışmanın ardından ibadete açılan yapı günümüzde temiz, bakımlı ve aslı görevini sürdürür durumdadır. Sinan Paşa Camii'nin XIV. yüzyılın ortalarına ait olan, Çar Duşan tarafından şehrin hemen dışında inşa ettirilen ve kutsal başmeleğin adıyla anılan Sveti Arhangel Manastırı'nın taşlarıyla inşa edildiğine dair bir rivayet vardır. 1939'dan önceki bir tarihte bu rivayet bahane edilerek hıristiyan halk tarafından son cemaat revakı yıkıldı, müslüman halkın karşı koymasına üzerine harim kısmı zarara uğramadan kurtarıldı. Bu rivayetin doğruluğuyla yapılan çalışmalardan kesin bir sonuç alınamamıştır. Caminin inşa edildiği kesme blok taşlar, dağınık